

NOTĂ PRIVIND CAII ÎNCORNORAȚI REPREZENTAȚI
PE O CANĂ DIN TEZAUROUL DE LA ROGOZEN

EMILIAN TELEAGA*

Rezumat: Datorită combinației elementelor sale zoomorfe, masca de cal cu coarne și urechi de țap de stâncă de la Stâncești, atestată la caii scitici, este o predecesoare a frizelor animaliere din torentica tracică „clasică”. Caii cu coarne sunt reprezentați o singură dată în Tracia, în scena vânătorii mistrețului de la Rogozen, probabil ca urmare a contactelor dintre triballi și sciți, poate chiar în urma jefuirii prăzii scitice a lui Filip al II-lea de către triballi.

Cuvinte-cheie: coarne de țap de stâncă, Filip al II-lea, mască de cal, Rogozen, selecția cailor, sciți, Stâncești, triballi

Săpăturile sistematice din cetatea 2 de la Stâncești, jud. Botoșani, au dus la descoperirea unui depozit de piese de harnașament în locuința 2, datată în secolul al V-lea a.Chr. Setul constă dintr-un *prometopidion* (decorat cu un pește din familia *Gandidae*, probabil mihalț, având cap de mistreț), din două plăcuțe de fălcele în formă de aripi, din electron, din două „coarne de bronz”, asemănătoare celor de țap de stâncă, și dintr-o zăbală bimetalică (muștiuc din fier și două psalii de bronz terminate în formă de cap de pasăre de pradă) (fig. 1)¹.

Rezumând cercetările recente privind începuturile artei figurative tracice, rezultă că motivele aripii și coarnelor de țap de stâncă aparțineau repertoriului figurativ specific stilului animalier scitic, care nu a fost receptat în arta „clasică” tracică din secolul al IV-lea a.Chr. Pasărea de pradă era un simbol de putere în stepele nord-pontice și la Dunărea de Jos în secolul al V-lea a.Chr., ulterior fiind preluat în arta „clasică” tracică ca stăpân al animalelor pe pământ și pe apă. Deși motivele „eterogene” ale *prometopidion*-ului (pește cu cap de mistreț) au coexistat în stilul scitic și în stilul animalier influențat de greci, ele erau specifice seturilor de harnașament scitice. Aceste elemente figurative formau împreună o mască, reprezentând un animal cu coarne și urechi de țap de stâncă. Măști de cai, din materiale organice, înfățișând animalul de călărie ca un cerb sau ca un țap de munte, au fost găsite în tumulii scitici de la sfârșitul secolului al IV-lea a.Chr. de la Pazyryk și Berel. Elementele zoomorfe de

* Institutul de Arheologie „Vasile Pârvan”, București; e-mail: emilianteleaga@hotmail.com; Vorgeschichtliches Seminar, Philipps-Universität Marburg; e-mail: teleaga@staff.uni-marburg.de.

¹ Florescu, Florescu 2005, p. 70–78, fig. 11–12, 109–116.

la Stâncești se regăsesc în toreutica tracică „clasică”, iar combinația lor unică reprezintă un predecesor al frizelor ei animaliere².

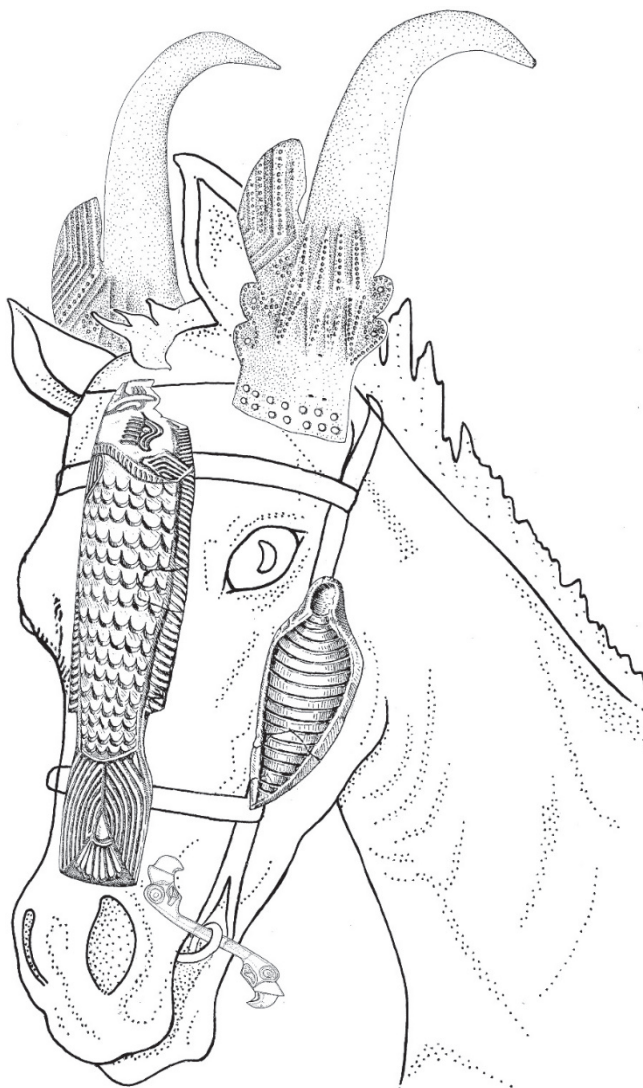

Fig. 1. Reconstituirea căpăstrului calului pe baza setului de piese de harnașament de la Stâncești, scara cca 1:4 (după Teleaga 2016, p. 249, fig. 12).

² Teleaga 2015, p. 47, 49, 55, 65, 80–81, 114–117, fig. 32–33; Teleaga 2016, p. 221–227, 230, 233–235, 243, 250–251, fig. 4, 9, 12.

Harnașamentul cailor tracici este bine cunoscut, atât prin zecile de seturi de piese de căpăstru depuse în morminte sau depozite, cât și prin numeroasele reprezentări de cai de tracțiune sau de călărie, rareori fiind păstrate și resturi din materialele lui organice. Totuși, doar o singură reprezentare de cai cu coarne poate fi recunoscută pe cana nr. 159 din tezaurul din secolul al IV-lea a.Chr. de la Rogozen³, fapt care necesită o explicație (fig. 2). Atestarea existenței cailor scitici cu măști și implicit reconstituirea căpăstrului calului de la Stâncești au fost posibile doar prin cercetările tumulilor din ținuturile siberiene, permanent înghețate, care au permis păstrarea părților de căpăstru confecționate din materiale organice. Deși astfel de condiții lipseau în Tracia, în această zonă sunt cunoscute mult mai multe reprezentări de cai încăpăstrați – pe monede, pe frescele camerelor funerare și pe piesele de toreutică –, decât în ținuturile scitice. De aceea, reprezentările de cai cu coarne de pe cana nr. 159 ar putea fi privite ca o dovadă a prezenței cailor scitici în zona triballilor. Această ipoteză are temeiurile ei, deoarece caii sciților erau mai mari, mai puternici și mai rapizi decât cei tracici⁴.

Fig. 2. Representarea desfășurată a scenei de vânătoare a mistrețului de pe cana nr. 159 din tezaurul de la Rogozen (după Nikolov 1986, p. 27).

Încă din secolul al XVII-lea a.Chr., caii cavaleriei și cei folosiți pentru carele de luptă au avut un rol important în acțiunile politice și militare ale statelor din Orientul Apropiat. În secolul al XIV-lea a.Chr., în tratatul hippologic al lui Kikkuli din Mitanni, este atestată selecționarea cailor, întreținerea lor în grajduri, hrănirea și antrenarea lor pentru tracțiunea carelor de luptă. Izvoarele scrise, reprezentările figurative și descoperirile arheologice arată importanța cabalinelor în epoca bronzului, acestea fiind importate sau aduse sub formă de tribut sau de dar din Orientul Apropiat în Egipt, unde lipseau. Îmbunătățirea rasei cabaline rămâne o constantă și în spațiul grec, caii fiind importați din ținuturile scitice sau persane și folosind și în reprezentarea statutului social sau în război⁵. În acest context trebuie înțeleasă și prada de 20 000 de iepe de prăsilă, luate de regele macedonean Filip al II-lea de la sciți, în urma înfrângerii și uciderii regelui Ataias în războiul din 339 a.Chr. Pe drumul de întoarcere, regele este

³ Nikolov 1986, p. 27–29, 31.

⁴ Benecke 1998.

⁵ Benecke 1994, p. 297–304.

atacat de triballi, pierzând prada⁶. Acesta a recunoscut nevoia îmbunătățirii rasiale, imediate și radicale, având în vedere superioritatea cailor scitici, ca mijloc al politicii sale de reformare și întărire a cavaleriei macedonene⁷. Nu avem nicio dovadă că regii triballilor urmăreau aceeași politică în privința cavaleriei și cailor lor, deși ei aveau, ca și macedonenii lui Filip al II-lea, experiența nemijlocită a puterii militare a sciților lui Ataias⁸. Contactele politice și militare ale acestei populații războinice cu triburile nomade nord-pontice aveau o tradiție mai veche, căci, încă din secolul al V-lea a.Chr., ei preiau și adoptă, sub forma unei cataramă, un simbol al stilului animalier scitic, felina la pândă, ca însemn gentilic. Acest motiv este întâlnit și ulterior, în secolul al IV-lea a.Chr., în toreutica tracică din zona tribală, într-o perioadă a pierderii specificităților stilistice regionale⁹. De aceea, este probabil ca și războinicii tribali să fi fost conștienți de calitățile cailor scitici și să fi profitat de ocazia dobândirii lor prin jefuirea prăzii armatei lui Filip al II-lea.

Reprezentarea cailor cu coarne în stil animalier scitic pe cana de la Rogozen apare într-o scenă tracică aristocratică tradițională, cea a vânătorii mistrețului¹⁰. Personajele călare poartă pantaloni-ciorapi, tipic tracici, și un fel de hlamidă, iar celelalte elemente ale harnașamentului cailor (căpăstru și șa) sunt de asemenea comune toreuticii tracice din secolul al IV-lea a.Chr. Aceste coarne de țap de stâncă, necunoscute harnașamentului cailor traci, dar întâlnite sub formă de măști la caii scitici, au fost probabil reprezentate în lumea triballilor ca urmare a contactelor cu sciții lui Ataias, care au ocupat Dobrogea, poate chiar odată cu caii lor ajunși în spațiul nord-vest tracic. Faptele de vitejie ale războinicilor triballi, așa cum desigur era considerată în eposurile lor jefuirea prăzii armatei lui Filip al II-lea, ar fi putut să-și fi găsit o expresie în reprezentarea vânătorii mistrețului de pe cana de la Rogozen.

BIBLIOGRAFIE

Benecke 1994	N. Benecke, <i>Der Mensch und seine Haustiere. Die Geschichte einer jahrtausendealten Beziehung</i> , Stuttgart, 1994.
Benecke 1998	N. Benecke, <i>Diachroner Vergleich der Pferdehaltung im Karpatenbecken und in der osteuropäischen Steppe während der vorchristlichen Metallzeiten</i> , în B. Hänsel, J. Machnik (eds.), <i>Das Karpatenbecken und die osteuropäische Steppe. Nomadenbewegungen und Kulturaustausch in den vorchristlichen Metallzeiten (4000-500 v. Chr.)</i> , PAS 12, München – Rahden, 1998, p. 91–98.
Florescu, Florescu 2005	A. Florescu, M. Florescu, <i>Cetățile traco-getice din secolele VI–III a.Chr. de la Stâncești (jud. Botoșani)</i> , Târgoviște, 2005.

⁶ Justin IX, 2–3; Frontinus, II, 8.14.

⁷ Hammond, Griffith 1979, p. 408–414, 582–583.

⁸ Papazoglu 1978, p. 21–25.

⁹ Teleaga 2015, p. 67–69, fig. 3, 11.

¹⁰ Teleaga 2015, p. 126–129, fig. 37/1, 38.

- Hammond, Griffith 1979 N.G.L. Hammond, G.T. Griffith, *A History of Macedonia*, Vol. 2: 550–336 BC, Oxford, 1979.
- Nikolov 1986 Б. Николов, *Каните от Рогозенското съкровище*, *Izkustvo / Изкуство* 36, 6, 1986, p. 17–36.
- Papazoglu 1978 F. Papazoglu, *The Central Balkan Tribes in the Pre-Roman Times. Triballi, Autariatae, Dardanians, Scordisci and Moesians*, Amsterdam, 1978.
- Teleaga 2015 E. Teleaga, *Die Anfänge der figuralen thrakischen Kunst in dem 5. Jahrhundert v. Chr. / Началата на тракийското фигурално изкуство през V век пр. Хр.*, in E. Teleaga, D. Gergova, A. Müller-Karpe, N. Torbov (eds.) *Studien zur Eisenzeitlichen Archäologie Thrakiens / Изследвания за археологията от желязната епоха в Тракия*, Vol. 1, Rahden, 2015.
- Teleaga 2016 E. Teleaga, *Începuturile artei figurative tracice în secolul al V-lea a. Chr. – cu privire specială asupra Dobrogei de nord și a spațiului de la nord de Dunăre până la Nistru*, SCIVA 67, 3–4, 2016, p. 207–268.

NOTE ON THE HORNED HORSE REPRESENTED ON A MUG IN THE ROGOZEN THESAURUS

ABSTRACT

Due to the combination of its zoomorphic elements, a horse mask with horns and ears of ibex from Stâncești, attested to the Scythian horses, is a predecessor of the animal friezes of the “classical” Thracian toreutics. Horned horses are represented only once in Thrace, in the scene of the Rogozen wild boar hunting, probably due to the contacts between Triballi and Scythians, perhaps even after the robbery of Philip the Second’s pray by Triballi.

Keywords: ibex horns, Philipp II, horse mask, Rogozen, horse selection, Scythian, Stâncești, Triballi

LIST OF CAPTIONS

Fig. 1. Reconstruction of the horse bridle on the basis of the set of harness pieces from Stâncești, scale approx. 1:4 (after Teleaga 2016, p. 249, fig. 12).

Fig. 2. The rolled-up representation of the wild boar hunting image on the jug no. 159 from the Rogozen treasure (after Nikolov 1986, p. 27).

